

Анотация

Работа посвящена исследованию особенностей литературного наследия урумского поэта Валерия Киора как оригинального проявления его образного мышления. Автором охарактеризовано жанрово-тематическое разнообразие поэтического наследия В. Киора, охарактеризована специфика поэтической интерпретации философских тем поэта Приазовья в контексте украинского дискурса.

Ключевые слова: греческая литература, литература Приазовья, поэтическое наследие, интимная лирика, философское осмысление проблемы бытия, жанр, тематическое разнообразие.

Summary

This work is devoted research of features of literary legacy of urumsk poet Valeriy Kiora as an original display of his visual thinking. An author covers the genre-thematic variety of poetic legacy of Valeriy Kior and describes the specific of poetic interpretation of philosophical themes of poet of Priazov'ya in the context of Ukrainian discourse.

Keywords: Greek literature, literature of Priazov'ya, poetic legacy, intimate lyric poetry, philosophical comprehension of problem of life, genre, thematic variety.

УДК 821.163.2

Цанов С.М.,

кандидат по филологическите науки,
Шуменски университет "Еп. Константин Преславски"
(Шумен, България)

ПАТРИОТИЗЪМ И РЕЛИГИОЗНОСТ В ЛИЛИЕВАТА ПОЕЗИЯ

Николай Лилиев има пет творби, посветени на родината. Най-малък интерес за нас представлява стихотворението "Моята родина", публикувано през 1913 г. в социалистическото списание "Борба". Идеологическите интенции на текста са изразени с алегорична символика. Като поетика е интересно обръщането на възрожденската (Бозвелиевата опозиция) **велика Родина – недостойни чада** в противопоставяне **достойни синове – недостойна родина**. Противопоставяне, което присъства в контекста на разбирането за родината като социално несправедливо общество:

*Моята родина не познава
своите рождени синове
тя се губи по суетна слава
и на мрачни тържества зове.*

*Ала в оня миг, когато гръмне
властний глас народен в родний край,
в моята родина ще разсъмне –
своите синове ще тя познай!*

Съвсем различна е тоналността на цикъла "Към родината", включващ три стихотворения, публикувани съответно през 1914, 1916 и 1919 г., т.е. по време и непосредствено след неуспешните националноосвободителни войни. Идентитетът на лирическия субект и в трите текста се създава посредством "едно постоянно разширение на индивидуалното самочувствие в едно по-широко, въвн от него чувство" [1, 35] за Родината. Със съзнанието си за вина **Азът пренася чувството**

на религиозния човек за греховност пред Бога върху чувството на “индивидуалния” човек за вина спрямо Родината (“съзнавам, че пред тебе днес греша”). Съпричестяването с каузата на Отечеството не е външно декларативен, а дълбоко съкровен жест, защото Азът не се деиндивидуализира, не се обезличава чрез съпричастността си към масата, тълпите. Разтварянето в колективната цялост не е за сметка на самоличността и самоценността на индивидуалността. Така, като осъзнаване-изживяване на войнския дълг, във връзките **единство – нетъждественост и индивидуалност – колектив**, “Аз не извиках от вълнение” (второто стихотворение от цикъла) е определено близко до “Приждат, връщат се...” на Димчо Дебелянов:

*И как е странно в грохота на тоя вихър, лих,
където всички са един и всеки все пак – сам,
“Приждат, връщат се...”*

*и тръгнах гузно след тълпите,
безсилен да ги отрека.*

(“Аз не извиках от вълнение”).

Подобно на “Родина” от Ем. Попдимитров, първото стихотворение на Лилиевия цикъл (“Загълхнал в безответната вселена”) внушава същностното тъждество между отношенията Родина – Бог и Аз – Родина. Изоморфизмът се поражда от експликациите на религиозно-молитвения трепет на Родината пред неназованя пряко Бог и на Аза пред назованата чрез своята святост и непознаваемост Родина:

*Загълхнал в безответната вселена,
плачът ти продължава да трепти.
кому се молиш, майко вдъхновена,
сред ужаса на твойте самоти? <...>*

*И възроден, аз може би последен
поднасям своя чист и беден дар:
едно сърце, което слагам бледен
пред твоя свят и непознат олтар.*

(“Загълхнал в безответната вселена”).

Този Лилиев текст отъждествява Аза със сакрализираното битие на Отечеството, но не така, както това се постига от Траяновата поезия. Ако в български балади лирическият герой, от позициите на ЗАКЛИНАТЕЛ и ПРОРОК, се съпричестява и със страданието, и с героиката (и двете сакрализирани) на трансцендираното, и респективно деисторизирано, битие на етноса, то в “Загълхнал в безответната вселена” единението Аз – Родина се постига и чрез трансцендираната скръб на Родината. Лирическият субект универсализира своята индивидуалност в безсилния си копнеж да освети страданието на Родината:

*В гърди ми бий едно сърце по тебе,
безсилно твойта скръб да освети.*

Показателна е идентификацията на религиозно-молитвената съпричастност на Аза с Родината – Бог посредством символа СЪРЦЕ.

За православно християнското светоусещане сърцето е “средоточието на човешкото същество и мястото на среща между човека и Бога. То е и орган на самопознание, чрез който виждаме истинската си същност, и орган за себенадхвърляне, чрез който се възприемаме като храм на Светата Троица, гдето

образът се среща лице в лице с Първообраза” [4, 27–28]. Метафориката на цитираната последна строфа най-категорично функционализира християнския ценностен потенциал на понятието “сърце” в творбата.

Такъв модел на лирическо смислоизграждане не е рядък за Лилиев и това дава основание на един голям български богослов, известен с интереса си към литературните въпроси, да характеризира твореца като “най-типичната в нашата най-нова поезия фигура от гледна точка на саморасла, но твърде дълбока религиозност” [2, 20].

В “Загълхнал в безответната вселена” наред с универсализирането на субективното присъства и индивидуализирането на универсума. Сакралната Родина се идентифицира “сред ужаса на своите самоти”, т.е. посредством умножаването-абсолютизиране на едно същностно-характерологично за лирическия субект на символизма състояние – САМОТАТА. Така художествената действителност не само имплицира иманентното тждество Бог – Родина, но и алюзира проницаемостта между света на реалното, естественото, (в който е Азът) и света на идеалното, свръхестественото (Бог и Родина). Чрез молитвената жестовост в произведението (а и изобщо в творчеството на автора) тази проницаемост пряко се изявява. Нейните значения произтичат от християнската идея за вътрешна тждественост между Бога и човека, между Божественото и човешкото: “В него ден ще разберете вие, че Аз съм в моя Отец, и вие сте в Мене, и Аз във вас” (Ев. от Йоана 14:20).

Логично е, че смирената и духовно-жертвена натура на твореца се чувства най-конгениална със страданието на Месията. В един не особено популярен Лилиев текст, публикуван през 1914 г., лирическият Аз осъзнава екзистенциално-онтологичната свръхценност на Сина Божий и Човечески именно посредством Неговото Разпятие – Страдание:

*Загадъчната сянка на живота
пред мене слага своя ням въпрос:
каква била би без Христа Голгота,
какво би бил без кръста сам Христос?*

(“Пред прага”).

Християнската идея за катарзисно-извисяващата сила на страданието е ключова и за публикуваната през 1925 г. поема “Родина”. В художествения ѝ свят са кодирани важни библейски символи и мотиви. Азът е воден към своя “роден дом” от вечерница-звезда, подобно на влъхвите, търсещи Христос, чрез вярата в когото човек намира своята духовна родина. Родната земя е представена посредством натоварените с християнска семантика реалии “хляб”, “сол”, и “вино”. лирическият “сюжет” на творбата активира смисъла на евангелската притча за блудния син.

Родината е изживяна като реално-трансцендентна – едновременно пределно метафизично и в пълнотата на своите пространствени конкретности. Още първият стих (чрез отказа от нейното назоваване) я трансцендира, означава я като Абсолют, като Бог. Безименността на Лилиевата Родина отвежда към християнското схващане за Бога като абсолютна самодостатъчност, непонятна за

човешката мисъл (в Библията условността на Божиите имена се указва от самопредставянето на Господ: *Аз съм Оня, Който съм* – Изход 3:14)⁵.

Вторият стих идентифицира същността и битието на трансцендираната Родина посредством нейното страдание:

*Да позова? – Ти нямаш име,
ти светла и безсънна скръб!*

От третия стих насетне творбата навлиза, по вертикал, отгоре надолу, от небето към земята (и това е определено значещо), в света на конкретностите – “просторите неутешими”, “лунния чугунен сърп”, “рътлини”, “равнини”, “белите тополи”, “дома”, “старите стрехи”, “сухата лоза”, “Бащината къща”, “сърце”. Композицията на поемата своеобразно затваря (побира) трансцендираната космическа и земна действителност в душата на лирически субект.

Тази линия на взаимоотношаност на конкретно-реалното и абстрактно-трансцендентното произведението продължава в четвъртата и петата част (лирическата “версия” на притчата за блудния син), за да я кулминира в идея-чувство за **единението** между Аза и Родината. Единение, осъществяващо се в споделеното свещено страдание на Родината⁶. Цялата шеста част на поемата утвърждава екзистенциалната ценност на лирически субект във възвишеността на неговата съпричастност със святата скръб на Родината:

*И ето ме изпълнен пак с любов да те посрещна като спомен скъл
и ето ме, Родино, пак готов и да приема твойта свята скръб
чело да сложа в твоето подножие, като награда, като милост божия.*

Свещени, изкупителни и спасителни са скърбите и страданията Христови. Посредством “образа” на страданието на Родината – светилник на Аза, творбата съполага и същностно отъждествява Родината с Бог-Син. Нещо повече – в модела на тази смислова аналогия се включва и лирически субект. Неговата любов го идентифицира кат принадлежащ на Родината, от една страна, и съдържащ я в себе си, от друга. В контекста на християнската аксиология скръбта и страданието са Божия награда и знак за мисионерство и избраничество. Те са онтологични идентификатори на Христос и на светците мъченици, чийто архетип (като битие) е Той. Приемайки скръбта и страданието на Родината кат свещени (като “милост божия”), лирически субект не само трансцендира образа на Родината, не само я внушава като Богоизбрана, но трансцендира и себе си; в страданието си той се уподобява на изкупително страдащия Иисус. Цялата шеста (последна) част на произведението можем да интерпретираме като латентно присъстваща поетическа актуализация на

⁵ Така е в българския превод на Светото писание, публикуван от Библейското световно дружество през 1925 г. В изданието на Св. Синод от 1991 г. на това самоназоваване на Господ съответства вътрешно тъждественият му по смисъл израз “Аз съм вечно Съществуващият”.

⁶ Много интересни са типологично сходните ракурси в едно късно стихотворение (1965) на “литературния враг” на Лилиев Атанас Далчев:

*И българин съм не заради твойта слава
и твойте подвизи и твойта бранна сила
а зарад туй, че съм безсилен да забравя
за ослепените бойци на Самуила.*

*Страданието мен по-силно с теб ме свързва
и нашата любов в една съдба превъща.*

(“Към родината”, Ат. Далчев).

един стих от Книга на пророк Исаия (53:10), който резюмира както смисъла на Христовото битие, така и същността на отношението Бог Отец – Бог Син:

“Господу биде угодно да го съкруши, и той го предаде на мъчение; а кога душата му принесе умилителна жертва, Той ще види дълговечно потомство, и волята Господня успешно ще се изпълнява чрез Неговата ръка”.

Божията ръка – “светилник грейнал сред нощта” – е страданието на Родината. Изживяването на това трансцендирано страдание като съкровено лично е показателно за “кръвната” обвързаност между индивидуално и универсално-родово в българската поезия. Модернистичната метафизичност в творчеството на символистите не прави тази обвързаност по-слаба от нейния **възрожденски архетип**, а само по-различна – като проявление на функционалност, но не и като същност. Понякога достатъчно различна за да продуцира говоренето за “откъснатата от действителността поезия”.

Изцяло в действителността, в историческата действителност, са смисловите насоки на второто стихотворение от цикъла “Към Родината” – “Аз не извиках от вълнение”, и на “Те пак ще дойдат твоите деца” (трето произведение от цикъла). Интересна е съпоставката между двата текста. “Към Родината – III” метафорично пренася християнската идея за Църквата като невеста на Христос върху отношението Родина – народ:

*И ти ще си невестата избрана
на своя млад и опознат народ!*

Стихотворението “Аз не извиках от вълнение” е писано през 1916 г., по време на националното опиянение от славните победи на българската армия в Македония и Добруджа. Борбено-патриотичният му патосът е твърде странен за смиреноецеломъдрените и човеколюбиви тонове на Лилиевата поетическа вселюбов. Поне толкова странен, колкото е необходимо, за да ни напомни старата истина, че и най-индивидуалният творчески натюрел не е изцяло независим от темите и ценностите, исторически утвърдили се в традициите на една национална литература.

От гледна точка на художествената семантика, сакрализирането на Родината у Лилиев можем да назовем **редуктивна актуализация** на религиозна аксиология, защото то акцентно активира не пълнотата на Христовото битие (Проповед – Страдание – Изкупление – Спасение), а един негов компонент – Страданието. С изключение на последния цитиран текст, този смислоизграждащ модел доминира в творчеството на поета. Така патриотичните внушения придобиват ценностен ореол чрез сливането си с религиозни смисли.

Четирите съставки на Христовото битие са взаимнообвързани и същностно се съдържат една в друга, затова имаме основание да смятаме Лилиевата актуализация на Християнското откровение за условно (но не формално) редуктивна. Неин социално-исторически контекст е трагизмът на националното поражение в обединителните войни, които България води от 1912 до 1918 г. При Лилиев **лиризирането на сакрални идеи и символи** по същество не е нито ортодоксален, нито “дописващ”, нито фолклоризиран тип фенотипна реализация на

библейски генотип [3, 41] а поетизация на религиозност, която конкретизира и индивидуализира, но в истинския смисъл на думата не цитира пряко, не дописва, не фолклоризира и не деформира ортодоксално евангелските интенции.

“Сразено” исторически по време на войните, по хоризонтала на географията, Българското достойнство се възмогва по вертикала на Духа – към Трансцендентното. Вертикалният поетикологически модел на символизма се оказва най-подходящ за изключително значимата културно-историческа мисия – трагедията на Времето да се превъзмогне чрез транспониране на Времето във Вечността. Наред с “металните” акорди на Траяновите балади, тази мисия българската поезия осъществява и с елегичните полутонове на Лилиевия стих.

Литература

1. Василев В. Николай Лилиев / В. Василев. – Във : Студии. Статии. Полемии, 1992. – С. 35.
2. Евтимий А. Отрицатели на религията ли са българските поети и писатели? / Архимандрит Евтимий. – В. : Год. СУ “Св. Климент Охридски”, богословски факултет, 1941–1942. – Т. XIX. – С. 20.
3. Казакова С., Панайотов В. Реализация на библейския генотип в българската литература / С. Казакова, В. Панайотов // Литературна мисъл. – 1992. – № 3–4. – С. 41.
4. Калистос У. Диоклийски епископ, силата на Името / Уеър Калистос // Иисусовата Молитва в Православната Духовност, 1994. – С. 27–28.

Резюме

Лирическите произведения на автора са разгледани в техния културноисторически контекст. Текстът проследява как Лилиевата поезия отъждествява патриотични и религиозни символи и идеи. Поставен е акцент върху ключовото значение на християнската идея за пречистващата сила на страданието.

Ключови думи: патриотични, религиозни, родина, Бог, страдание, трансцендентна, сакрални, християнски.

Анотація

Ліричні твори автора проаналізовано в їхньому культурно-історичному контексті. У тексті простежено як поезія Лилієва ототожнює патріотичні та релігійні символи та ідеї. Акцентовано увагу на ключовому значенні християнської ідеї про роль страждання як очищення від гріхів.

Ключові слова: патріотичний, релігійний, батьківщина, Бог, страждання, трансцендентна, сакральний, християнський.

Summary

The lyrical works of the author are discussed in their cultural-historical context. The text follows the way in which Liliev's poetry identifies patriotic and religious symbols and ideas. An emphasis is placed on the crucial importance of the Christian idea of the purifying power of suffering.

Keywords: patriotic, religious, motherland, suffering, transcendent, God, sacred, Christian